

Cuprins

I

Un secol, o viață

Un bărbat semet	11
Un cititor	21
Muzeul unui om	28

II

Cele trei războaie ale sale

Identitatea unui soldat	41
Arta de a citi un raport militar	47
Zâmbiți, zâmbiți!	52
Un soldat rătăcitor	57
Măștile răului	61
Dincolo de războaie	65
Sensul ascuns al Istoriei	72
Vorbele unei necunoscute	75

III

Străinul

La sărbătoarea celorlalți	83
Hazard impur	91

Cu două tăişuri	100
O santinelă fără schimb	104

IV

Războiul cuvintelor

Un personaj în căutarea cărții	113
Era suspiciunii	122
Adevăratul înțeles al cuvântului „gentleman”	129
În așteptarea Zilei-Z	133
Așa trăiesc cărțile	136
Ultimele cartușe	140
Un meteorit	145

V

Cerul lui

Sub un semn	151
Cuvinte pentru o altă viață	158

VI

Dincolo de cuvinte

În numele unui soldat	171
Un copac ars	177
Un mesaj	190

Andrei Makine

Patria locotenentului
Schreiber

Traducere din limba franceză
de Constanța Ciocârlie

POLIROM
2015

Un personaj în căutarea cărții

E cineva care s-a născut cu șapte luni înaintea armistițiului din 11 noiembrie 1918! Cineva care, în 1935, la vârsta de șaptesprezece ani, a vizitat de unul singur mai întâi Germania hitleristă și apoi – URSS-ul lui Stalin! Cineva care, încă din 1939, deși de origine germană, s-a înrolat în armată, a făcut campania din Franța, a fost rănit, a asistat la plecarea *Massiliei*¹, căci mama sa era la bord. Cineva care i-a cunoscut în casa părinților pe Masaryk, Herriot, Laval, Daladier (acesta din urmă sfătuindu-l să-și facă serviciul militar în cavaleria blindată). Cineva care și-a adus contribuția la Rezistență, a fost închis într-un lagăr de concentrare din Spania, a luat parte la debarcarea în Provence din '44 și la luptele din Germania în '45. Cineva care i-a cunoscut personal pe toți președinții celei de-a Cincea Republici. Cineva care a trebuit să apere moralitatea uneia dintre soțiile sale de asalturile

1. Pachebot aparținând Companiei Atlanticului de Sud, lansat în 1914 și retras din circulație în 1944 (n. r.).

donjuanești ale unui seducător pe nume Albert Camus. Cineva care, la nouăzeci de ani trecuți, își păstrează o memorie de om tânăr și energia unui luptător. În sfârșit, acest cineva este un Servan-Schreiber!

Cam așa le prezentam editurilor proiectul amintirilor lui Jean-Claude. Convingerea mea era absolută: un astfel de subiect nu putea decât să obțină o adeziune imediată, entuziastă, aproape extaziată. Șansa de a publica o astfel de mărturie apare o dată la cincizeci de ani! E ceea ce i-am explicat primului editor contactat, fără să încerc măcar să-mi apăr cauza, într-atât mi se părea de evidentă valoarea viitoarei lucrări...

Refuzul a fost ezitant și definitiv în același timp. Nu, știți, criza industriei editoriale, scăderea vânzărilor, concurența internetului, da, da, oamenii nu mai citesc, ba da, în sfârșit, citesc, dar prioritățile lor s-au schimbat, francezii preferă genul ușor, da, romane, mai ales autoficțiune, asta e, ambiante un pic exhibiționiste, situații psihologice un pic tulburi care să le amintească, mai alambicat, propria lor viață, romane sentimentale, ei vor să se recunoască în personaje, pe când aici, cu bătrânul dumneavoastră soldat, nici o identificare nu e posibilă, apoi cititorii sunt mai ales cititoare și, cum femeile nu se prea dau în vânt

după cărțile despre război, atunci... Nu, nu-i un proiect viabil.

Am plecat, tratându-l în gând drept idiot sinistru, negustor de hârtie, bou deghizat în intelectual. Credeam că e vorba de o simplă neînțelegere.

Totuși cei pe care aveam să-i abordez în zilele următoare n-au apreciat proiectul într-un mod cu mult diferit. Scăderea tirajelor, interesul cititorilor care se îndreaptă spre subiecte mai „bransate”, vulgarizarea creierelor, tinerii care preferă strălucirea ecranelor foșnetului foilor... De acord, locotenentul Schreiber al dumitale a debarcat la Toulon, a eliberat Alsacia, l-a cunoscut pe de Gaulle... Dar sunt o mie de ani de-atunci, stimată domn! Există subiecte mai actuale. Cine o să cumpere străvechile lui amintiri? Dacă măcar ar fi vorba de știu eu ce intrigi în statele-majore, o chestiune de spionaj, o poveste de dragoste, de exemplu, între o franțuzoaică și un ofițer german... Dar ce pomenesci dumneata, luptele, tancurile, nu-i deloc sexy...

Nu caricaturizez nimic, am notat aceste argumente și, dacă mă distanțez un pic, nu le găsesc cu totul absurde. Doi sau trei editori au refuzat proiectul, recunoscându-i totuși forța. Unul dintre ei mi s-a părut sincer jenat, ca și cum, față de un străin ca mine, se simțea responsabil de reputația literară a țării sale și de moștenirea ei intelectuală: „Ce vreți?

Vedeți bine care sunt noii formatori de opinie – fotbalistii! Îi auzi la radio și la televizor, cu vocabularul lor de treizeci de cuvinte, folosite greșit. Ei și antrenorii lor. E de-ajuns să compari timpul mediatic consacrat sportului cu firimiturile ce rămân pentru cărți. De altfel, francezii își aleg «personalitatea preferată» dintre sportivi, adesea instalați în Elveția...”

La drept vorbind, am trăit aceste conversații ca pe secvențele unui coșmar. De fiecare dată îmi spuneam că o să mă trezesc, iar atunci, același om care ne înmormânta proiectul va declara făcând cu ochiul: „Ei, nu, glumesc! Ideea este extraordinară. Și acest tânăr soldat, ce destin! Să vorbim despre contract...” Nici o clipă n-am crezut că viața locotenentului Schreiber ar putea să nu aibă dreptul la cuvânt.

Am sfârșit prin a-mi schimba strategia. La începutul conversației, le cântam în strună editorilor. Da, scrieri ușoare, romane bune de aruncat, literatură de divertisment, autori care își prostituează condeiul și umplu librăriile. Da, legile aspre ale pieței, cretinizarea maselor prin seriale TV și cărți care imită aceste seriale. Da, personaje care plac pentru că legitimează mediocritatea și lamentabilul confort al gândirii călduțe...

După aceea treceam la ofensivă. Imaginați-vă, spuneam: în mijlocul tuturor ectoplasmelor nevrotice care mișună în producția romanească de astăzi, se ridică deodată un adevărat erou de roman, mai mult, un om adevărat care, în loc să-și etaleze platitudinile egocentrice, povestește cu modestie ce a trăit – și a trăit cu intensitatea extremă impusă războinicului de riscul mortal al fiecărei clipe! Viața lui mereu la un pas de neant, fraternitatea învinșilor, bravura lipsită de emfază, răstimpul dureros de scurt al iubirii, înțelepciunea dobândită nu jonglând cu concepte seci, ci salvându-l pe un camarad sub rafale de mitralieră, oferind tandrețe unei femei, acea infirmieră care a petrecut luni întregi încercând să-i rețină pe soldați pe pragul de dinaintea morții.

Era, fără indoială, felul cel mai sincer și mai stângaci de-a vorbi despre o viitoare carte. Oricum, cu totul ineficient. Nu oricine poate fi agent literar.

Nu i-am vorbit niciodată lui Jean-Claude despre nereușitele mele. Timpul trecea și, ca să ascund eșecurile succesive, invocam catalogul nu destul de prestigios al cutărui editor, serviciul de presă adormit al altuia... „Nu, nu, Jean-Claude, va trebui să-l evităm neapărat pe ăsta, nu va fi în stare să-ți apere cartea...” Mai câștigam o lună. Știam foarte bine, amândoi, ce

putea să însemne, la vârsta lui, orice amânare suplimentară.

Îmi amintesc de asemenea o cină în timpul căreia am crezut noi că aproape aveam câștig de cauză. „Noi” pentru că, în seara aceea, Jean-Claude hotărâse să vină să-i cunoască pe cei care aveau să ia, probabil, în mâini soarta memoriilor lui. O alegere a invitaților destinată reușitei: un editor (cinstit și cu adevărat profesionist), doi jurnaliști atenți și competenți (o femeie și un bărbat) și noi doi. Totul mergea în direcția bună: cuvântul lui Jean-Claude conta, prezența lui (da, un bătrân frumos în genul lui Kirk Douglas) impunea, relatarea lui – de la misiunile de ofițer la convorbirile cu de Gaulle – nu putea decât să stârnească imediat curiozitatea convivilor... Totuși, când a trebuit să se ia o hotărâre, să se aibă în vedere o dată, să se prevadă activitatea redacțională, vorbele au devenit vagi, amânând cât mai mult și înecând proiectul într-un viitor ipotetic. Am insistat, neobținând decât asigurări și mai evazive.

Atunci, Jean-Claude a făcut exact ce trebuia făcut: s-a ridicat, salutând pe toată lumea cu o curtoazie reținută, demnă, și a plecat. Ar fi trebuit să-l însoțesc, dar mai speram să câștig potul... Conversația s-a reluat cu un amestec de ușurare și jenă.